PRELIMINARŪS 2003 M. ARCHEOLOGINIŲ KASINĖJIMŲ ANTROPOLOGINĖS MEDŽIAGOS TYRIMŲ REZULTATAI

Rimantas JANKAUSKAS, Arūnas BARKUS, Agnius URBANAVIČIUS

Po 2003 m. archeologinių tyrinėjimų sezono VU MF ištirta maždaug 598 asmenų palaikai iš 29-ių paminklų (griautinių – 565, degintinių – 33 asmenų palaikai). Medžiaga išvalyta, konservuota, identifikuota ir dokumentuota. Mokslinės informacijos požiūriu vertinga medžiaga saugoma katedros saugyklose ir prieinama tolesniems detalesniems tyrimams. Žemiau pateikiama trumpa ištirtosios medžiagos charakteristika.

Geležies amžius

Degintiniai kapai

Ažušilė (Ignalinos r., V. Kliaugaitės 2003 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 6. PR ketvirtis. Visai perdegę (gelsvai kreminės spalvos, stipriai deformuoti) nedideli fragmentai, tarp jų keli smulkūs žmogaus kaukolės skliauto fragmentai. Neidentifikuota.

Pilkapis 7. Nedidelis kiekis visai perdegusių gelsvai kreminės spalvos stipriai deformuotų fragmentų (didelė laužavietė, tolygi aukšta degimo temperatūra – per 800°C). Identifikuoti fragmentai ne mažiau kaip dviejų asmenų – suaugusio (per 24 m.) ir paauglio (iki 20 m.).

Pilkapis 7, *kapas 1*. Nedaug visai perdegusių gelsvai kreminės spalvos stipriai deformuotų fragmentų (didelė laužavietė, tolygi aukšta degimo temperatūra – per 800°C). Identifikuoti fragmentai ne mažiau kaip dviejų asmenų – suaugusio ir 5–15 m. vaiko.

Pilkapis 7, suartame sluoksnyje, nedaug smulkių fragmentų, degimo sąlygos panašios kaip kitų. Yra kaukolės skliauto ir diafizių fragmentų (pagal masyvumą gali būti vyro).

Bagrėnas (Prienų r., V. Kliaugaitės 2003 m. tyrinėjimai).

Perkasa 2. Tyrimui pateikti kaulų fragmentai greičiausiai nėra žmogaus, o kokio kito stambaus žinduolio.

Gudeliai–Lenkiškiai (Vilniaus r., L. Kurilos 2003 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 8(64), *kapas 1*. Nedidelis kiekis smulkių tolygiai visai perdegusių stipriai deformuotų ir fragmentuotų žmogaus kaulų fragmentų (degimo temperatūra apie 800°C). Palaikai greičiausiai vieno asmens – 17–20 m. jaunuolio. Kremuota didelėje laužavietėje, iš jos surinkti ne visi kaulai.

Pilkapis 8(64), *kapas 2*. Nedidelis kiekis smulkių tolygiai visai perdegusių stipriai deformuotų ir fragmentuotų žmogaus kaulų fragmentų (degimo temperatūra apie 800°C). Identifikuoti fragmentai greičiausiai 18–20 m. moters. Kremuota didelėje laužavietėje, surinkti ne visi kaulai.

Kv. D5, D6, atsitiktiniai paviršiuje: smulkūs neidentifikuoti fragmentai. Kv. D7, atsitiktiniai paviršiuje: neidentifikuotas diafizės fragmentas. Kv. D10, atsitiktiniai paviršiuje: neidentifikuoti fragmentai.

Jakšiškis (Anykščių r., A. Simniškytės 2003 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 6, suardytas *kapas 6*. Labai mažai visai perdegusių smulkių fragmentų. Identifikuotas fragmentas nenustatytos lyties brandaus amžiaus (per 40 m.) individo.

Pilkapis 6, atsitiktiniai (šalia kelmo). Keli smulkūs fragmentai. Identifikuota

viršutinio žandikaulio dalis – vaikas, 1–5 metų.

Pilkapis 7, *kapas 1*. Nedidelis kiekis tolygiai visai perdegusių stipriai deformuotų žmogaus kaulų fragmentų (degimo temperatūra apie 800°C). Palaikai greičiausiai vieno asmens – suaugusios (per 20 m.) moters. Kremuota didelėje laužavietėje, surinkti ne visi kaulai.

Pilkapis 7, atsitiktiniai (šalia išpjovos): Vienas žmogaus kaulo fragmentas, neidentifikuotas.

Pilkapis 7, *h–11,7*, atsitiktiniai: diafizės fragmentas, neidentifikuota.

Pilkapis 7, iš griovio: neidentifikuota.

Naudvaris (Jurbarko r., R. Šiaulinsko 2003 m. tyrinėjimai).

Perkasa 7. Degintiniai kaulai iš spėjamo kapo. Vidutinis kiekis smulkių gelsvai rusvos spalvos stipriai deformuotų kaulų fragmentų. Kaulinėje medžiagoje matomas buvęs ilgalaikis ir tolygus aukštos temperatūros poveikis (degimo temperatūra apie 800°C – didelė laužavietė). Identifikuoti fragmentai greičiausiai priklausė vienam asmeniui. Lytis – vyras (?), per 25 metų (suaugęs). Iš laužavietės išrinkti ne visi kaulai.

Perkasa 7. Deginti kaulai iš duobės (vėlesnės nei kapinynas). Duobėje buvo ne mažiau kaip septynių asmenų palaikų fragmentų. Visi kaulai paveikti tolygios aukštos temperatūros – tai rodo, kad kūnai kremuoti didelėje laužavietėje (ar laužavietėse). Pagal lytį ir amžių jie pasiskirstė taip: du vyrai (vienas jų per 50 m.), trys moterys; dviejų individų lytis nenustatyta; vieno individo amžius 12–20 m., kitų 25–40 m.

Paduobė–Šaltaliūnė III (Švenčionių r., V. Steponaičio 2003 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 13, PV ketvirtis, suardytas sluoksnis. Neidentifikuoti smulkūs kreminės spalvos visai tolygiai perdegę žmogaus kaulų fragmentai.

Pilkapis 13, PV ketvirtis, suardytas sluoksnis virš degintinio kapo 1. Neidentifikuoti smulkūs pilkos ir kreminės spalvos visai netolygiai perdegę žmogaus kaulų fragmentai.

Pilkapis 13, PV ketvirtis, suardytas *degintinis kapas 1*. Neidentifikuoti smulkūs kreminės spalvos visai tolygiai perdegę žmogaus kaulų fragmentai. Kūnas kremuotas didelėje laužavietėje, kurioje pasiekta ilgalaikė aukšta (per 800°C) temperatūra. Asmens lytis ir amžius nenustatyti.

Pilkapis 13, deginimo vieta ?, viršutinis sluoksnis. Neidentifikuoti smulkūs nuo tamsiai pilkos iki kreminės spalvos netolygiai visiškai perdegę žmogaus kaulų fragmentai.

Pilkapis 13, deginimo vieta ?, PV ketvirtis, R dalis. Neidentifikuoti smulkūs kreminės spalvos tolygiai perdegę žmogaus kaulų fragmentai.

Pilkapis 13, deginimo vieta ?, PV ketvirtis, V dalis. Neidentifikuoti smulkūs netolygiai perdegę (nuo pilkos iki kreminės spalvos) žmogaus kaulų fragmentai.

Pilkapis 13, deginimo vieta ?, PR ketvirtis, prie žiedo. Neidentifikuoti smulkūs netolygiai perdegę (nuo pilkos iki kreminės spalvos) žmogaus kaulų fragmentai (vienas žastikaulio diafizės fragmentas).

Pilkapis 13, deginimo vieta ?. Neidentifikuoti smulkūs netolygiai perdegę (nuo pilkos iki kreminės spalvos) žmogaus kaulų fragmentai (suaugusio asmens dešiniojo smilkinkaulio fragmentas).

Išvada. Tyrimui pateikti kaulų fragmentai yra žmogaus, greičiausiai suaugusiojo. Kremuota didelėje laužavietėje, kurioje beveik visoje buvo pasiekta ilgalaikė aukšta (per 800°C) temperatūra.

Peršaukštis (Kasčiukai) (Švenčionių r., V. Kliaugaitės 2003 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 6. Kaulai iš sampilo paviršiaus ŠV ir PR ketvirčiuose. Nedidelis kiekis smulkių gelsvai kreminės spalvos visiškai perdegusių stipriai deformuotų (didelė laužavietė, tolygi aukšta degimo temperatūra – per 800°C) fragmentų. Identifikuoti fragmentai suaugusio asmens (per 24 m.).

Pilkapis 7, *kapas 2*. Didelis kiekis stambokų gelsvai pilkšvos spalvos vidutiniškai deformuotų tolygiai perdegusių fragmentų (didelė laužavietė, tolygi aukšta degimo temperatūra – per 800°C); ant kaulų vietomis matyti rūdžių žymės. Palaikai greičiausiai vieno asmens – 20–40 m. vyro. Kūnas kremuotas didelėje laužavietėje, iš jos surinkta didesnė palaikų dalis.

Santaka (Vilniaus r., V. Vaitkevičiaus 2003 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 5, *kapas 1*. Nedidelis kiekis gelsvai–kreminės spalvos smulkių vidutiniškai deformuotų, tolygiai sudegusių žmogaus kaulų fragmentų (tolygi aukšta degimo temperatūra – apie 700–800°C, liudijanti apie didelę laužavietę, užtikrinusią visišką ir tolygų kūno kremavimą). Identifikuoti fragmentai greičiausiai 21–30 m. moters, kremuotos didelėje laužavietėje. Kaulai iš laužavietės surinkti ne visi.

Pilkapis 6, *kapas 1*. Didelis kiekis gelsvos kreminės spalvos smulkių, vidutiniškai deformuotų, tolygiai sudegusių žmogaus kaulų fragmentų (tolygi aukšta degimo temperatūra – apie 700–800°C, liudijanti apie didelę laužavietę, užtikrinusią visišką ir tolygų kūno kremavimą). Identifikuoti fragmentai greičiausiai 40–50 m. vyro, kremuoto didelėje laužavietėje. Kaulai iš laužavietės surinkti ne visi.

Viešvilė (Jurbarko r., U. Budvydo 2001–2003 m. tyrinėjimai).

Degintinis kapas 1. Sudegintų palaikų osteologinė medžiaga vidutiniškai fragmentuota, gelsvai kreminės, vietomis šviesiai pilkos spalvos. Tai liudija apie kremaciją, vykusią netolygioje temperatūroje (600–800°C) – vidutinio dydžio laužavietė, kurios pakraščiuose buvo žemesnė temperatūra, arba nepakankamai ilgai deginta. Identifikuoti fragmentai priklausė ne mažiau kaip 2 asmenims (suaugusiam vyrui ir moteriai). Amžius svyruoja tarp 20–30 m. Palaikai kremuoti vidutinio dydžio laužavietėje, iš jos surinkti ne visi.

Degintinis kapas 3. Kremuota osteologinė medžiaga yra vidutiniškai fragmentuota, įvairių gelsvai rusvų atspalvių, vietomis pilkos spalvos (kremavimo sąlygos panašios į kapo 1). Identifikuoti fragmentai priklausė ne mažiau kaip 2 asmenims – brandaus amžiaus vyrui (35–50 m.) ir 5 m. ± 1,5 m. vaikui. Palaikai kremuoti vidutinio dydžio laužavietėje, iš jos išrinkti ne visi.

Degintinis kapas 5. Vidutiniškai fragmentuotų degintinių kaulų spalva varijuoja nuo gelsvai rusvos iki pilkų atspalvių. Degimo temperatūra ir sąlygos panašios į degintinių kapų 1, 3. Identifikuoti fragmentai greičiausiai 2 suaugusiųjų (vienas iš jų – vyras) ir 1 4–5 m. vaiko. Bent vienas iš suaugusiųjų – vyresnio amžiaus (osteochondrozės pėdsakai). Palaikai kremuoti vidutinio dydžio laužavietėje, iš jos išrinkti ne visi.

Griautiniai palaidojimai

Bernotai (Vilniaus r., V. Kliaugaitės 2003 m. tyrinėjimai).

Perkasa 3, *kapas 1*. Kaukolės fragmentai, apypilnis postkranijinis skeletas. Palaikai stipriai erodavę dėl dirvos poveikio. 20–25 m. moteris. Patologija: kryžkaulio I segmento *spina bifida*.

Kubiliškis (Rokiškio r., A. Simniškytės 2003 m. tyrinėjimai).

Pilkapis 3, *kapas 1*. Stipriai erodavę kaukolės fragmentai. 35–45 m. moteris.

Peršaukštis (Kasčiukai) (Švenčionių r., V. Kliaugaitės 2003 m. tyrinėjimai).

Kapas 1. Stipriai erodavusi kaukolė su apatiniu žandikauliu, atlantas, šlaunikaulio diafizės fragmentas. Palaikai 35–40 m. vyro.

Pilkapis 7. *Kapas 1*. Stipriai erodavęs mentės fragmentas. Asmens lyties ir amžiaus (suaugęs?) nustatyti nepavyko.

Rekošaičiai (Raseinių r., J. Balčiūno 2003 m. tyrinėjimai).

Plotas 1, *kapas 1*. Postkranijinio skeleto fragmentai. Per 40 m. vyras (?). Patologija: kairiojo riešo ir kairiojo kelio sąnario sunki osteoartrozė (kaulų poliravimo dėl sunykusios sąnarinės kremzlės ir kaulų trynimosi pėdsakai). Kartu su žmogaus buvo keli gyvulių kaulų fragmentai.

Plotas 1, *kapas (?) 2*. Palaikai ne mažiau kaip 2 asmenų: per 30 m. vyro ir iki 5 m. vaiko. Patologija: vyro vieno piršto potrauminis osteoartritas. Įsimaišę gyvulių kaulų.

Plotas 1, *kapas 3*. Palaikai ne mažiau kaip dviejų asmenų: apie 4 m. vaiko ir per 40 m. moters, sirgusios erozine artropatija (greičiausiai reumatoidiniu artritu).

Plotas 1, *kapas 4*. Kaukolė ir beveik visas skeletas. 25–30 m. vyras. Patologija: IV–V tarpslankstelinio disko kompresijos pėdsakai. Kartu su žmogaus buvo keli gyvulių kaulų fragmentai.

Vėlyvųjų viduramžių ir Naujųjų laikų griautiniai kapai

Alytaus I miestas **(Ramybės g., prie Šv. Liudviko bažnyčios**, Z. Baubonio 2003 m. tyrinėjimai). Dvidešimt šešių kapų osteologinė medžiaga – identifikuoti 28 individų (14 kūdikių ir vaikų, 9 vyrų, 5 moterų) palaikai; perkasų medžiagoje identifikuoti dar 9 asmenų (3 vaikų, 1 moters, 3 vyrų, 2 nenustatytų individų) palaikai. Kartu su žmonių kaulais pasitaikydavo gyvulių kaulų fragmentų. Žemiau pateikiamas ryškesnės patologijos aprašymas.

Kapas 2. Vaikas, 2 m. ± 8 mėn. Vienos iš kaukolės siūlių – kraniostenozė, kojų kaulų rachitinė deformacija.

Kapas 4. Moteris, 30 + m. Sugijęs kairiojo alkūnkaulio „gynimosi" lūžimas; kompresiniai juosmens slankstelių lūžimai.

Kapas 5. Vyras, 40–45 m. Dauginė sąnarių patologija, entezopatijos, specifinė stuburo patologija (DISH).

Kapas 6. Moteris, 25–30 m. Sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas 7. Vyras, 35–40 m. Sugijęs blauzdikaulių ir šeivikaulių periostitas, sugiję dviejų dešiniųjų šonkaulių lūžimai.

Kapas 8. Vaikas, 12 m. ± 36 mėn. Anemijos pėdsakai.

Kapas 21. Vyras, 25–30 m. Sugijusi nosies trauma.

Kapas 22. Vyras, 25–40 m. Kaulų tuberkuliozės židinys II–IV juosmens slankstelių kūnuose.

Kapas 25. Vyras, 20–25 m. Anemijos pėdsakai, kairiojo kelio sąnario pūlingas artritas.

Kapas 26. Moteris, 25–30 m. Sugijęs kairiojo blauzdikaulio periostitas.

Dubingiai, senųjų bažnyčių vieta (Molėtų r., R. Laužiko 2003 m. tyrinėjimai). Tyrimui gauta šešių kapų osteologinė medžiaga: 2 kūdikių ir vaikų, 4 vyrų palaikai. Suardytų kapų medžiagoje skaičiuoti individų skaičiui nustatyti informatyviausi fragmentai. Rasta, kad suardytų kapų medžiaga priklausė ne mažiau kaip 15 individų: 1 per 50 m. vyrui; 3 – 18–20 m. moterims, 1 – 40–50 m.

moteriai, 2 nenustatyto amžiaus moterims; 2 – mažiems vaikams ar kūdikiams (0–5 m.), 5 – didesniems vaikams (5–10 m.); 1 – 10–15 m. paaugliui. Žemiau pateikiamas ryškesnės patologijos aprašymas.

Kapas 1. Vyras, 40–50 m. Kaklo slankstelių osteochondrozė.

Kapas 2. Vyras, 35–40 m. Sugijusi kairiojo kaktos gumburo trauma; sugijęs kairės šoninės kulkšnies lūžimas; dešiniojo alkūnės sąnario atsluoksniuojantis osteochondritas; anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*).

Kapas 4. Vyras, per 40 m. Kairiųjų peties ir riešo sąnarių osteoartrozė; sugijęs kairiojo stipinkaulio lūžimas tipinėje vietoje; sugiję dauginiai kairės pusės šonkaulių lūžimai; sugiję kompresiniai 6–7 krūtinės slankstelių lūžimai; stuburo osteochondrozė, spondilioartrozė; DISH pradžia.

Kapas 10. Vyras, per 55 m. Patologija: sugijusi paviršinė kirstinė žaizda viršugalvyje (dešiniajame momenkaulyje); potrauminė dešinės plaštakos deformacija; sugijęs šlaunikaulių, blauzdikaulių ir šeivikaulių osteoperiostitas.

Suardytų kapų patologija: per 50 m. vyro kaukolėje sugijusi kirstinė dešiniojo skruostikaulio žaizda; dešiniojo stipinkaulio sugijęs tipinės vietos lūžimas; sugijęs vieno padikaulio lūžimas; kojos nykščio padikaulio osteoartritas; dviejų penktųjų juosmens slankstelių sugiję kompresiniai lūžimai. Kartu su žmonių rasti pavieniai gyvulių kaulai.

Karmėlava (Kauno r., K. Rickevičiūtės 2003 m. tyrinėjimai). Keturių kapų fragmentiška medžiaga (2 vyrai, 1 moteris, 1 neidentifikuotas). Ryškesnė patologija:

Kapas 222. Kaukolė, fragmentiškas postkranijinis skeletas. Vyras, 50–55 m. Patologija: dešinės pėdos nykščio sąnarių pūlingas artritas, kaulų ankiliozė su didele deformacija.

Laukuva, Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčios šventorius (Šilalės r., O. Fediajevo 2003 m. tyrinėjimai). Palaikai apžiūrėti vietoje archeologinių tyrimų metu. Kapuose identifikuota 12 vaikų ir paauglių, 26 suaugusių vyrų, 9 moterų palaikai. Susumavus visų perkasų suardytų kapų medžiagą, minimalus individų skaičius ištirtose perkasose (skaičiuojant pagal maksimalų fragmentų – šiuo atveju kairiųjų šlaunikaulių diafizių skaičių) – 82. Pagal lytį ir amžių jie pasiskirstė taip: 33 suaugę vyrai, 26 suaugusios moterys, vaikai ir paaugliai – 17, suaugusių asmenų, kurių lytis ir amžius nenustatyti – 6. Demografinė struktūra visiškai atitinka archeologinėms populiacijoms būdingą. Ryškesnė patologija:

Kapas 31. Vyras, 35–40 m. Kompresinis krūtinės slankstelių lūžimas, skoliozė į kairę.

Suardytų palaidojimų patologija:

Perkasa I. Vieno kaktikaulio (vyro) sugijusi kairės pusės žaizda.

Perkasa II. Vieno kairiojo šlaunikaulio galvos sunki osteoartrozė, didelė deformacija (buvęs klubo sąnario išnirimas).

Perkasa IV. Vieno dešiniojo šlaunikaulio sugijęs kaklo lūžimas; vienas kelio sąnario artrito atvejis.

Linkuva, Švč. M. Marijos Škaplierinės bažnyčos šventorius bei prieigos (Pakruojo r., O. Fediajevo 2003 m. tyrinėjimai). Kapuose identifikuoti 10 vaikų ir paauglių, 13 suaugusių vyrų, 11 moterų palaikai. Susumavus visų perkasų suardytų kapų medžiagą, minimalus individų skaičius ištirtose perkasose (skaičiuojant pagal maksimalų fragmentų – šiuo atveju

kairiųjų šlaunikaulių diafizių skaičių) – 81. Pagal lytį ir amžių jie pasiskirstė taip: suaugę vyrai – 12, suaugusios moterys – 9, vaikai ir paaugliai – 6, likusių suaugusių asmenų lytis ir amžius nenustatyti. Demografinė struktūra visiškai atitinka archeologinėms populiacijoms būdingą. Ryškesnė patologija:

Kapas 29. Vyras, per 50 m. Sugijęs impresinis kairės kaktikaulio pusės lūžimas (po smūgio buku daiktu); kairiojo alkūnkaulio nesugijęs lūžimas (neoartrozė).

Kapas 39. Vyras, 25–30 m. Sugijęs kairiojo alkūnkaulio, kairiųjų šonkaulių lūžimai.

Kapas 42. Vyras, per 25 m. Sugijęs kairiojo alkūnkaulio lūžimas.

Kapas 50. Moteris, 18–20 m. Sugijęs blauzdikaulių periostitas.

Kapas 51. Vyras, 40–50 m. Tretinio sifilio pėdsakai: kaktikaulio specifinis pažeidimas (*caries sicca*), dešiniųjų alkūnkaulio ir stipinkaulio, abiejų blauzdikaulių osteoperiostitas.

Suardytų palaidojimų patologija: vieno vyro kaktikaulyje nesugijusios kirstinės žaizdos (mirties priežastis); vieno kairiojo žastikaulio su deformacija sugijęs diafizės vidurio lūžimas; vieno dešiniojo blauzdikaulio sugijęs lūžimas; vieno dešiniojo ir dviejų kairiųjų blauzdikaulių sugijęs periostitas; vieno asmens kairiojo klubo sąnario koksartritas; vieno kairiojo kelio sąnario artritas.

Rietavas, senosios kapinės (Rietavo sav., A. Strazdo 2003 m. tyrinėjimai).

Suardyti gana fragmentiški palaikai, todėl atlikta tik grupinė identifikacija. Jos išvada: palaikai priklausė ne mažiau kaip 14 individų, iš jų: kūdikis (0–1 m.) – 1; vaikai (5–10 m.) – 2; suaugę vyrai – 7, tarp jų 40–50 m. – 1; 50+ m. – 1; nenustatyto amžiaus – 5; suaugusios moterys – 4, tarp jų 30–40 m. – 2; nenustatyto amžiaus – 2. Patologijos nerasta. Tarp žmonių kaulų prisimaišę nemažai naminių gyvulių kaulų.

Vanagiškis (Jonavos r., R. Augustinavičiaus 2003 m. tyrinėjimai). Penkių kapų (3 moterys, 2 vaikai) fragmentiška medžiaga. Ryškesnė patologija:

Kapas 4. Moteris, 45–50 m. Lėtinis sklerozuojantis dilbio kaulų osteomielitas, lėtinis šlaunikaulių, blauzdikaulių, šeivikaulių osteoperiostitas. Lėtinė sisteminė intoksikacija (Bambergerio sindromas), diferencijuotina su tretiniu sifiliu (pastaroji diagnozė dėl datuotės – XV a. pradžia – mažai tikėtina).

Kapo 5. Moteris, per 55 m. Nežymūs anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*).

Viekšniai (Mažeikių r., A. Strazdo 2003 m. tyrinėjimai).

Kapas 1 ir duobė. Dauguma identifikuojamų kapo 1 kaulų – per 50 m. vyro.

Kaulai duobutėje – 30–40 m. moters, kartu su jais – dešinysis naujagimio smilkinkaulis.

Žagarė, bažnyčia (Joniškio r., R. Jarockio 2003 m. tyrinėjimai).

Šurfas 1, gylis 0,1–0,4 m. Žmogaus kaulai: naujagimis (0±2 mėn.). Prisimaišę įvairių gyvulių kaulų fragmentų.

Žemaičių Kalvarija, II kapinynas (Plungės r., B. Dakanio 2003 m. tyrinėjimai). Trylikos kapų (1 vaikas, 6 vyrai, 6 moterys) medžiaga. Ryškesnė patologija:

Kapas 1. Vyras, 25–40 m. Kairysis blauzdikaulis pažeistas antkaulio uždegimo (periostito), kuris iki mirties jau buvo sugijęs.

Kapas 3. Vyras, per 55 m. Abiejų peties, alkūnės, klubo, kelio sąnarių artrito pėdsakai,

vienuoliktojo krūtinės slankstelio kompresinis lūžimas (jį galėjo sukelti per didelis fizinis krūvis).

Kapas 4. Vyras, per 55 m. Dešiniosios plaštakos ketvirtojo delnakaulio galvos trauma, dėl kurios atsirado šio delnakaulio ankilozė (suaugimas) su pirštakauliu. Penktojo juosmens slankstelio ir kryžkaulio viršutinio paviršiaus osteochondrozė. Daugelio stambiųjų sąnarių artritas. DISH požymiai.

Kapas 6. Suaugęs (20+ m.) vyras. Blauzdikaulio ir šeivikaulių sugijęs osteoperiostitas.

Kapas 8. Moteris, 30–35 m. Sugijusi kairiojo nosikaulio trauma.

Kapas 13. Moteris, 25–30 m. Sugijusi nosies nugarėlės trauma.

Vilnius, Arsenalo g. 3, keltuvo į Pilies kalną apatinė aikštelė (G. Striškos 2003 m. tyrinėjimai). Aštuonių daugiausia jaunų vyrų ir vieno vaiko palaidojimai. Ryškesnė patologija:

Kapas 1. Vyras, apie 20 m. Kairiojo žastikaulio proksimalinio trečdalio ir kairiojo kulnakaulio medialinės pusės osteochondromos. Kryžkaulio *spina bifida* (anatominė variacija).

Kapas 3. Vyras, 25–30 m. Dešinės mentės *os acromiale* (anatominė variacija); dešiniojo žastikaulio sugijęs osteoperiostitas; kairiojo žastikaulio perimortalinis (nesugijęs) lūžimas.

Kapas 5. Vyras, 35–40 m. Sugijęs kairiojo V delnakaulio lūžimas; sugijęs vieno dešiniojo šonkaulio lūžimas; V juosmens slankstelio tipinė spondiliolizė; krūtinkaulio įgimtas plyšys (anatominė variacija).

Kapas 6. Vaikas, 12±2,5 m. Anemijos pėdsakai (*cribra orbitalia*).

Kapas 9. Kaukolė, visas skeletas. Vyras, 50–55 m. Sugijusi nosies trauma; dviejų kairiųjų šonkaulių sugiję lūžimai; kairės kojos nykščio sąnarių osteoartritas (potrauminis?).

Beveik kiekviename palaidojime būta įvairių gyvulių kaulų.

Vilniaus, Bernardinų bažnyčia (R. Žukovskio 2003 m. tyrinėjimai). 91 asmens įvairaus išlikimo laipsnio palaikai (kūdikių, vaikų ir paauglių – 18, vyrų – 42, moterų – 29, nenustatytos lyties suaugusių asmenų – 2).

Kripta 1, *palaikai 1.* Palaikai stipriai sunykę. Vyras, virš 50 m.

Kripta 1, po palaikais 1, *1-as vaikas.* Kūdikis, apie 9 mėn. Patologija: rachito pėdsakai (šonkaulių krūtinkaulinių galų „rachitinis rožančius").

Kripta 1, po palaikais 1, *2-as vaikas.* Kūdikis, apie 6 mėn. Patologija: rachito pėdsakai (šonkaulių krūtinkaulinių galų „rachitinis rožančius").

Kripta 1, po palaikais 1, *3-ias vaikas.* Kūdikis, apie 6 mėn.

Kripta 1, po palaikais 1, *4-as asmuo.* Moteris, per 55 m. Patologija: sugijęs kairiojo blauzdikaulio periostitas.

Kripta 1, po palaikais 1, „*5-as suaugęs*". Ne mažiau kaip dviejų asmenų kaulinė medžiaga: palaikai greičiausiai dviejų moterų – 40–50 m. ir per 50 m.

Kripta 1, po palaikais 1, *6-as vaikas.* Vaikas, 3–6 m.

Kripta 1, *palaikai 2.* Labai fragmentiški palaikai. Vyras?, 40–50 m.

Kripta 1, po palaidojimais, kalkių sluoksnyje. Suardyti įvairaus išlikimo laipsnio ne mažiau kaip 18 individų palaikai, iš jų: moterų – 7, vyrų – 11. Pažymėtina, kad moteriški dubenkauliai neturi gimdymo

žymių. Patologija: vienas dešinysis ir vienas kairysis blauzdikauliai su lėtinio osteoperiostito pėdsakais.

Bendra išvada. Iš viso kriptoje buvo ne mažiau kaip 27 asmenų palaikai. Manytume, kad kriptoje laidota dviem etapais: 1. palaidojimai kalkių sluoksnyje, jie antriniai (į kriptą sunešti bažnyčios perstatymų metu suardžius ankstesnius palaidojimus); jų lyties ir amžiaus struktūra leidžia įtarti, kad tai gali būti dvasiškių (vyrų ir moterų vienuolių?) palaikai. 2. Palaidojimai virš kalkių sluoksnio gali būti šeimos – yra ir vaikų, ir suaugusių vyrų, ir moterų.

Kripta 2. Suardyti įvairaus išlikimo laipsnio gana fragmentiški ne mažiau kaip 12 individų palaikai, iš jų: moterų – 6, vyrų – 6. Patologija: vienos kaukolės (vyras, 50+ m.) sugijusi kirstinė žaizda ties kaktikaulio vidurine linija (smūgis iš priekio ir kiek iš dešinės). Palaidojimai, be abjo, antriniai (į kriptą perkelti jau skeletuoti).

Kairiosios navos V kampas, virš kriptų. Suardyti fragmentiški ne mažiau kaip 9 individų palaikai, iš jų: vaikų – 4, moterų – 1, vyrų – 2, kitų dviejų suaugusių individų lytis ir amžius nenustatyti.

Centrinė ir dešinioji navos, po grindimis (gylis 25 cm) ir kanaliukai 1–6 (gylis iki 80 cm). Suardyti fragmentiški ne mažiau kaip 7 individų palaikai, iš jų: vaikų – 3, paauglys, 18–20 m. – 1, vyrų – 3.

Kanalo A P dalis (virš kriptų 1, 3–5). Įvairaus išlikimo laipsnio suardyti fragmentiški ne mažiau kaip 26 individų palaikai, iš jų: vaikų ir paauglių – 3; moterų – 8; vyrų – 15. Patologija: vidurinių krūtinės slankstelių blokas su didžiule deformacija (kupra) dėl slankstelių kūnų destrukcijos – kaulų tuberkuliozės pasekmė; vieno dešiniojo blauzdikaulio lėtinis distalinio galo osteomielitas; vieno dešiniojo blauzdikaulio su deformacija sugijęs lūžimas; 5–6 m. vaiko kaukolės kraniostenozė (visiškai sukaulėjusi dešinioji žvyninė siūlė).

Kanalo A centrinė ir Š dalys. Įvairaus išlikimo laipsnio suardyti fragmentiški ne mažiau kaip 10 individų palaikai, iš jų: vaikų – 3; moterų – 4; vyrų – 3.

Bendra išvada. Didžiosios dalies palaikų lyties ir amžiaus struktūra liudija, kad tai bažnyčioje buvusių pasauliečių palaidojimų (kriptose, po grindimis) pėdsakai; vėlesnių bažnyčios remontų ir perstatymų metu šie palaidojimai buvo suardyti. Kriptoje 1 po kalkių sluoksniu buvę antriniai palaidojimai galėjo būti dvasiškių (vyrų ir moterų vienuolių).

Vilnius, Daukanto a. 1a (R. Žukovskio 2003 m. tyrinėjimai).

Kaulai iš perkasos 1. Rasti kaulai yra iš suardytų kapų (antrinis palaidojimas). Jie priklausė ne mažiau kaip 9 asmenims (7 suaugusiems, 2 vaikams).

Kaulai iš perkasos 2. Rasti kaulai yra iš suardytų kapų (antrinis palaidojimas). Priklausė ne mažiau kaip 6 suaugusiems asmenims (iš jų 20–30 m. moteriai, per 30 m. vyrui, nenustatytos lyties per 30 m. asmeniui) ir vienam vaikui.

Atsitiktiniai kaulai iš suardytų kapų (antrinis palaidojimas). Priklausė ne mažiau kaip 66 suaugusiems asmenims (iš jų 35 vyrams ir 7 moterims) ir ne mažiau kaip 5 vaikams (iš jų vienam iki 2 m. ir vienam 6–8 m.) bei 2 paaugliams.

Patologija: sugijęs dešiniojo blauzdikaulio diafizės lūžimas; sugijęs kairiojo šeivikaulio distalinio trečdalio lūžimas (apie

1 cm virš kulkšnies); sugijusi kirstinė viršugalvio žaizda (apie 4 cm ilgio) kairiajame momenkaulyje (kaukolė vyro, per 30 m. amžiaus); 5 atvejai blauzdikaulių periostito; sugijęs su labai dideliu kauliniu randu kairiojo žastikaulio vidurinio trečdalio lūžimas.

Vilnius, Maironio ir Bernardinų g. (R. Žukovskio 2003 m. tyrinėjimai).

Rasti kaulai yra iš suardytų kapų (antrinis palaidojimas). Priklausė ne mažiau kaip 7 suaugusiems individams (iš jų 1 vyrui, 2 moterims, iš kurių viena buvo iki 30 m.) ir 3 vaikams (vienas iki 2 m.) bei paaugliams.

Vilnius, Pylimo g. (R. Žukovskio 2003 m. tyrinėjimai).

Suardytų žmogaus palaikų fragmentai priklausė vienam asmeniui (vyrui (?), 30–40 m.); išlikusi tiktai viršutinė kūno dalis.

Vilnius, Rožių al. 2 (aptikta rūsyje statybų metu 2003 m.).

Suardyti palaidojimai. Atlikta grupinė palaikų identifikacija pagal labiausiai informatyvius fragmentus. Išvada: palaikai ne mažiau kaip 9 asmenų, iš jų – 3 vyrai, 3 moterys ir 3 vaikai. Kaulai aiškiai suvežti su gruntu: palyginti labai mažai smulkių postkranijinių kaulų. Kartu su kaulais rasta daug suskaldytų gyvulių kaulų fragmentų bei XIX–XX a. keramikos šukių.

Vilnius, Vilniaus g., Moniuškos skveras (D. Luchtanienės 2003 m. tyrinėjimai).

Tyrimui pateikti archeologų surinkti keturių asmenų visi palaikai. Pagal artefaktus yra žinoma, kad tai Antrojo pasaulinio karo laikų vokiečių armijos kareivių palaikai.

Palaikai 1. Visas skeletas. Palaikai vyriškos lyties asmens, 30–40 metų amžiaus (sprendžiant pagal gaktinės sąvaržos būklę ir kaukolės siūlių kaulėjimą). Ūgis – 170–175 cm (nustatyta pagal ilgųjų kaulų ilgį). Ypatingi požymiai: 24 dantis (dantų numeracija pateikiama pagal FDI sistemą) su balto metalo karūnėle; 37 ir 45 dantys plombuoti. Kaukolė iš dalies suardyta, yra veido dalies dešiniosios pusės perimortalinis sužalojimas (gali būti kovinė trauma).

Palaikai 2. Visas skeletas. Palaikai vyriškos lyties asmens, 25–30 metų amžiaus. Ūgis – 165–175 cm. Ypatingi požymiai: plombuotas 36 dantis. Sužalojimai: dešiniojo šlaunikaulio proksimalinio galo skeveldrinis lūžimas (perimortalinis) ir abiejų kairiosios blauzdos kaulų proksimalinių dalių skeveldriniai lūžimai (gali būti kovinė trauma).

Palaikai 3. Visas skeletas. Palaikai vyriškos lyties asmens, 30–35 metų amžiaus. Ūgis – 180–185 cm. Ypatingi požymiai: plombuoti dantys – 36, 46; 11–12 – geltono metalo tiltas. Akivaizdžių sužalojimų nerasta.

Palaikai 4. Visas skeletas. Palaikai vyriškos lyties asmens, 20–25 metų amžiaus. Ūgis – 175–180 cm. Ypatingi požymiai: plombuoti dantys – 26, 36, 37, 46, 47, 48. Akivaizdžių sužalojimų nerasta.

Taigi iš viso ištirta 123 įvairaus amžiaus vaikų (nuo kūdikystės iki paauglystės), 134 suaugusių moterų, 226 suaugusių vyrų ir 109 nenustatytos lyties suaugusių asmenų (iš viso 469 suaugusių asmenų) bei 6 nenustatytos lyties ir amžiaus individų palaikai (arba jų fragmentai). Iš jų degintiniuose kapuose buvo palaidoti 6 vaikai, 7 moterys, 10 vyrų, 7 nenustatytos lyties suaugusieji (iš viso 24 suaugusieji), 3 nenustatyto amžiaus ir lyties asmenys. Nustatyta, kad degintiniuose kapuose gali pasitaikyti ir kelių asmenų palaikų; kremuotų individų skaičius, kremavimo aplinkybių, lyties ir amžiaus nustatymas

sudaro galimybes kelti hipotezes apie kremavimo papročio paplitimą, ritualus ir regioninius ypatumus. Griautiniuose kapuose rasta 117 vaikų, 127 moterų, 216 vyrų, 102 nenustatytos lyties suaugusiųjų (iš viso 445 suaugusiųjų), 3 nenustatyto amžiaus ir lyties asmenų palaikai. Jų patologija (atkreiptinas dėmesys į tarp miesto vaikų pasitaikantį rachitą, įvairaus pobūdžio suaugusiųjų sąnarių patologiją, traumas, specifinių infekcinių ligų atvejus) bei demografinė atskirų palaidojimo vietų struktūra yra papildomas informacijos šaltinis apie socialinę bendruomenių struktūrą ir jų gyvenimo būdą. Platesni apibendrinimai būtų atskirų studijų, remiantis ankstesnių metų tyrimų medžiaga, objektas.

PRELIMINARY RESULTS OF THE ANTHROPOLOGICAL STUDIES OF HUMAN SKELETAL REMAINS FROM THE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS IN 2003

After the end of the archaeological investigation season of 2003, in VU MF approximately 598 human skeletal remains from 29 sites dated to the Iron Age, the Late Middle Ages and the New Ages (remains of 565 humans from inhumation burials and remains of 33 humans from cremation burials) were investigated. The material was cleaned, conserved, identified and documented. The valuable material from the scientific point of view is stored in the depots of the Cathedral.